

Les dones africanes es posen al capdavant

Aquesta falda? Massa curta! I quins colors més cridaners! Xiuxiuegen dues dones grans des d'una taula situada al fons de la sala. Una dona robusta s'hi està plantada al davant. Porta un vestit escarlata i una jaqueteta de punt en blau cobalt.

La dona es posa les mans als malucs, dirigeix un somriure a la multitud i, tot seguit, comença a parlar. Carrega contra el president, refereix indignada els últims escàndols de corrupció i critica fortament el nou projecte de llei de protecció de la informació que atempta contra la llibertat de premsa. "Hem d'estar alerta perquè Sud-àfrica no es converteixi en un estat policíac", afirma.

Aquells que l'escolten –principalment blancs i d'una certa edat– semblen atònits davant les paraules d'aquesta jove negra sud-africana tan intel·ligent i eloqüent.

Allà on parla, el públic no resta indiferent: es fa de notar. El seu nom és Lindiwe Mazibuko i, a 33 anys, és la líder de l'oposició a l'Assemblea Nacional

de Sud-àfrica. És la primera dona negra que exercirà aquest càrrec en la història del Parlament, aclaparadorament dominat pels homes del país. Mazibuko és liberal, pragmàtica i atrevida; encarna un nou tipus de polític: dona i africana. És un model per seguir per a totes les dones africanes que volen tenir veu en la configuració del futur del seu continent.

Les dones a l'Àfrica avancen a passos de gegant en la política i els negocis i són considerades socis més fiables per als projectes d'ajuda internacional que els seus homòlegs els homes. Benvinguts al que la Unió Africana denomina la "dècada de les dones africanes".

de Sud-àfrica. És la primera dona negra que exercirà aquest càrrec en la història del Parlament, aclaparadorament dominat pels homes del país.

Mazibuko és liberal, pragmàtica i atrevida; encarna un nou tipus de polític: dona i africana. És un model per seguir per a totes les dones africanes que volen tenir veu en la configuració del futur del seu continent.

Es dirigeix al poble. "A Àfrica hi ha milions de dones joves amb talent", diu Mazibuko, mentre camina en direcció a la seu del Parlament situat a la Ciutat

del Cap. "Tanmateix, la majoria no volen entrar en política perquè aquest és un àmbit on són marginades". Homes grans –"peixos grossos" i amb ànsia de poder, com ella els anomena– dominen l'esfera política a l'Àfrica de manera molt més notable que a Europa.

"Molts presidents africans tenen més de 70 anys, mentre que l'edat mitjana a l'Àfrica és de 19", diu Mazibuko. "Aquests homes no en saben res, de les realitats de la vida dels homes i les dones joves".

La líder de l'oposició ha passat a ocupar el despatx de l'anterior primer minis-

tre –home i blanc. El 208 és un despatx revestit de caoba, amb enormes butaques de cuir, una xemeneia, un rellotge anglès de taula i una magnífica vista de l'ala neoclàssica original del complex de l'Assemblea Nacional. “Aquesta oficina no ha estat pensada per a dones”, diu Mazibuko. “Vaig haver de donar-li el meu toc femení”. Es refereix a les orquídies blanques que ha col·locat als dos orinadors del bany dels homes.

Els mascles alfa del seu partit, l'Aliança Democràtica, ja es van queixar quan Mazibuko fou elegida líder parlamentària del partit en una votació crucial l'octubre de 2011. Les coses no podien anar bé, pensaven, perquè era jove, negra, sense experiència i, sobretot, una dona.

Abús verbal. Els legisladors a favor del partit governant, el Congrés Nacional Africà (ANC per les seves sigles en anglès, African National Congress), han tractat de ridiculitzar-la referint-se a ella com a un “coco” –marró per fora i blanc per dins– que ha venut l'ànima a un partit dominat pels blancs. La jove fou etiquetada de “negra d'anar per casa” a les xarxes socials.

El president Jacob Zuma es va referir a ella com una “ntombazana”, terme despectiu en l'idioma zulu que significa ‘damisel·la’ o ‘senyoreta’. I com que Mazibuko parla l'anglès sense accent, se la va arribar a acusar de no ser una veritable africana.

“Aquests són els insults sexistes i racistes de sempre per part d'homes que perceben una amenaça a la seva posició dominant”, diu Mazibuko. “No és una cosa que pugui escandalitzar una feminista”.

Mazibuko prové de la classe mitjana negra: es va formar en bones escoles privades; va estudiar música, francès i política a Ciutat del Cap i a Anglaterra i després va tornar a casa per embarcar-se ràpidament en una carrera dins del seu partit. Avui dia fins i tot els seus rivals polítics l'admiren, tan cert com que alguns dels polítics més veterans que donen suport a l'ANC de vegades li envien flors.

Ha sabut imposar-se, i encara té més ambició. Diu que vol ser president: “L'Àfrica es troba en ple auge econòmic. I si volem que aquest desenvolupament arribi a ser estable, necessitem noves idees i una elit de joves, a més, per des-

comptat, de moltes més dones en posicions de lideratge”.

L'Aliança Democràtica n'és un exemple. Un trio de dones que ja s'han posat mans a l'obra per donar forma al programa del partit. La líder n'és Helen Zille, primera ministra de la província del Cap Occidental a Sud-àfrica. Després hi ha Patricia de Lille, alcaldessa de Ciutat del Cap, i per últim la líder de l'oposició, Mazibuko. Una dona blanca, una mestissa i una negra; tres dones fortes que estan fent passar el seu Sant Martí a la representació autocràtica de polítics –homes– de l'ANC.

Desafiant l'estatu quo. Els pilars del poder, que s'assentaven sobre les mans dels homes fins no fa gaire temps, s'enfonsen arreu d'Àfrica. La política sud-africana Nkosazana Dlamini-Zuma encapçala la Comissió de la Unió Africana; la presidenta de Libèria, Ellen Johnson Sirleaf, és la primera dona presidenta en la història postcolonial del continent; a Kenya, una ministra de relacions exteriors i ministra de defensa juraren càrrec per primera vegada des de la independència; aproximadament el 64% dels membres de la cambra baixa del Parlament de Rwanda són dones, xifra que dona al cos la distinció de tenir el percentatge més gros de dones parlamentàries al món.

Quan dues africanes van ser guardonades amb el Nobel de la Pau a l'octubre de 2011, les dones de tota Àfrica van celebrar-ho. La presidenta de Libèria, Leymah Gbowee, i Sirleaf, una activista pels drets civils i la pau, van acceptar l'honor en nom de totes les dones africanes que fan front a condicions adverses en les distintes parts del món, com ara la pobresa, la malaltia, la sobreexplotació dels recursos naturals, l'anarquia, la violència i les forces caòtiques de la guerra.

A l'abril de 2012, Joyce Banda, una dona de negocis i fundadora de diverses organitzacions, va fer jurament com a presidenta de Malawi. El seu objectiu més important és combatre la pobresa, que s'accentua especialment entre les dones i els infants. Els seus primers actes oficials van mostrar que no anava amb bromes: Banda va vendre el jet del seu predecessor i les limusines de luxe utilitzades per alts funcionaris governamentals.

Dones empresàries. Les dones africanes s'han posat en marxa. Estan obrint bufets d'advocats, empreses d'internet i marques de moda; dirigeixen bancs, s'asseguren posicions en els consells d'administració i gestionen les seves pròpies granges.

A Tanzània, les dones massai lluiten contra l'acapament de terres i el desplaçament forçat del seu grup ètnic nòmada. A Mali, les mares musulmanes rebutgen els rituals bàrbars de la circumcisió femenina que mutilen les seves filles. A Sud-àfrica, desenes de milers de dones activistes estan involucrades en una campanya contra la violació. Totes aquestes dones estan aprofitant la comunicació que ofereixen els telèfons mòbils, els missatges de text i les xarxes socials, prou més ràpida.

Cada vegada són més les dones que ja no estan disposades a ser tractades com esclaves de casa o treballadores no remunerades. I cada vegada més s'estan rebel·lant en contra dels seus marits –els abusadors, els violadors, els borratxos i els inútils que exploten les seves famílies en lloc de mantenir-les.

El polític i poeta xinès Mao Zedong va dir que les dones porten a coll la meitat del cel. A l'Àfrica, en porten almenys tres quartes parts. El Centre Internacional per a la Investigació sobre la Dona –amb seu a Washington–, calcula que les dones a l'Àfrica subsahariana produeixen al voltant del 80% dels productes alimentaris i, no obstant això, només posseeixen l'1% de la terra de cultiu.

A les zones en crisi i guerra constant –com l'est del Congo–, són principalment dones les qui lluiten per la pau i, amb els seus programes de reconciliació, tracten de curar les ferides del conflicte. Les organitzacions internacionals d'ajuda prefereixen contractar dones, perquè són més fiables i menys susceptibles a la corrupció. Els projectes dirigits per dones solen ser més sostenibles. Els microcrèdits són més eficaços quan s'han confiat a les dones, amb una taxa de devolució del 95% al 98%. Els experts en desenvolupament coincideixen que el continent estaria en molt pitjor estat si no fos per les dones.

En el Projecte del Mil·lenni de les Nacions Unides, que té com a objectiu reduir la pobresa mundial a la meitat per a l'any 2015, es dona la màxima priori-

tat a fomentar els esforços de la dona en la salut i l'educació. Quan el nivell d'educació de les mares augmenta, la mortalitat infantil disminueix. A més, les noies que romanen més temps a l'escola tendeixen a tenir menys fills i a tenir-los més tard. La Unió Africana va declarar el període 2010-2020 Decenni de les Dones Africanes i es va comprometre a reforçar el suport als esforços liderats per dones.

“La majoria de les dones africanes mai no n’han sentit res, de tot això,” diu la Dra. Nondumiso Mzizana, mentre revisa els instruments que utilitzarà amb el seu pròxim pacient; “però tant els fa. Tot és el mateix, perquè aquestes declaracions d’intencions no ofereixen cap resultat”.

Mzizana, de 41 anys, és dentista. Pot explicar moltes històries sobre què pot passar a les dones africanes que intenten millorar la seva sort, i sobre la quantitat d’obstacles que han de superar. Quan treballava al centre de Pretòria, la capital sud-africana, en un primer moment va ser ridiculitzada. El banc va rebutjar el seu pla de negocis i es va negar a concedir-li un préstec, i ni el llogater no confiava en ella. Quan per fi es va obrir la clínica, els pacients tardaren a materialitzar-se.

“Els blancs només busquen tractament prescrit per dentistes negres quan no poden suportar el mal”, diu Mzizana. “Però fins i tot els negres més rics prefereixen anar als dentistes blancs”, diu. “Simplement no creuen que una dona negra sigui capaç de fer un treball professional”.

A la part inferior de l’escala social. Es va trobar també amb el ressentiment de les autoritats sanitàries, fins i tot de funcionaris negres. “Han estat modelats amb la noció patriarcal que les dones pertanyen a la cuina i han de ser bones mares”, afirma Mzizana. “Fins i tot el nostre president pensa el mateix”. El president Jacob Zuma és un polígam convençut les sis dones del qual han tingut 14 fills. També té diversos fills fora del matrimoni.

Les dones negres se situen a la part inferior de l’escala social a Sud-àfrica. Segons les estadístiques oficials, només un 30% tenen feina. El seu salari mitjà per hora és l’equivalent a 1,68 euros, mentre que els blancs guanyen una mitjana de 6,68 euros l’hora.

Àfrica continua a quilòmetres de distància de la igualtat de gèneres, diu Mzizana. “Si els pares tenen gens d’estima per les seves filles, és sobretot pel seu valor de mercat”, assegura. “Els els trien els marits i recullen el preu de la núvia. I els marits veuen les esposes com a propietat privada, amb la qual poden fer el que vulguin”.

El cap del servei d’intel·ligència de Sud-àfrica va oferir-ne un clar exemple fa poc quan va apallissar la seva dona per negar-se a cuinar i planxar quan li ho va manar. I encara va insistir que tenia dret a fer-ho. “Si la mentalitat dels homes africans no canvia radicalment, no serem capaços de fer progressos en absolut”, tem Mzizana.

Crear esperança. Mare de tres fills, va forjar la seva carrera contra tot pronòstic. Avui només treballa a la clínica ocasionalment: “No vull oblidar-me del meu ofici”. Quan no s’està allí, representa una companyia d’electrònica holandesa a Sud-àfrica i és la fundadora i directora executiva d’una empresa que subministra equips mèdics d’alta tecnologia a hospitals, amb vendes anuals de 20 milions d’euros. L’Associació d’Empresàries de Sud-àfrica la va nomenar empresària de l’any el 2011.

En l’actualitat, quan va al banc, el director li pregunta quants milions en préstecs necessita per comprar nou equipament. “Em sembla que el meu èxit prové d’un gen emprenedor”, diu Mzizana. “De ben petita, jo ja venia taronges al pati de l’escola”.

La seva empresa es diu Sikelela, o ‘esperança’. Dels seus 25 empleats, 23 són dones dels pobles. Quasi cap de les dones no té una educació adequada i van haver de ser entrenades amb cura. “Àfrica no té especialistes qualificats”, diu. “En els nostres negocis, el que estem fent és compensar els fracassos del nostre sistema escolar”.

Durant viatges a l’exterior, sovint es pregunta com els africans, amb els enormes dèficits en educació que pateixen, poden prevaler en la competència mundial. Dóna seminaris per encoratjar les noies negres a dirigir els seus propis negocis quan creixin. “Si més dones estiguessin al capdavant de la gestió empresarial, gaudiríem de nivells de creixement molt més alts”, diu. “Àfrica

necessita empresàries per superar el subdesenvolupament!”.

Vol dir això que els problemes d’Àfrica porten el gènere masculí i les solucions, el femení? La presidenta de Libèria, Sirleaf, no en té cap dubte. Sirleaf va proclamar que les dones són millors polítiques abans de ser reelegida per a un segon mandat. Va dir també que les dones són més honestes, compromeses i sensibles, i saben aprofitar la intuïció materna.

“Res més que pardals al cap”. Però fins i tot un model que cal seguir com Sirleaf no és immune a les temptacions del poder. Quan la presidenta de Libèria va designar tres dels seus fills per a llocs clau en la política i els negocis, va ser acusada de nepotisme i corrupció. Com a protesta, l’activista Leymah Gbowee va renunciar al seu càrrec com a presidenta de la Iniciativa Nacional per la Pau i la Reconciliació.

“Les dones poden ser tan cobdicioses i brutals com els homes”, diu Pharie Sefali. “Al meu barri, fins i tot hi ha bandes liderades per dones”. L’estudiant, de 24 anys, viu a Khayelitsha, un municipi enorme als afores de Ciutat del Cap format per un mar de barraques de llauna i cabanes de fusta, amb una població de 700.000 habitants, una taxa d’atur d’entre el 60% i el 70%, una incidència de sida molt alta i una elevada taxa de criminalitat.

“Hi ha un munt de noies a Khayelitsha que no tenen més que pardals al cap: diners, moda i glamur”, diu Sefali. “Volen sortir de la pobresa, de manera que es converteixen en les mantingudes dels ricatxos, de iaïos forrats”.

Sefali no és una d’aquestes noies. Porta una samarreta de xandall gastada, pantalons texans i sabatilles d’esport plenes de forats. Vol ser periodista i escriure sobre les condicions als barris pobres. La jove va experimentar en carn pròpia el que li pot passar a una noia vulnerable en un poble.

Els seus pares van morir quan era jove, i un veí va abusar sexualment d’ella durant anys. Va deixar l’escola, va tenir problemes quan vivia al carrer, es va convertir en alcohòlica i drogoaddicta, va vendre el seu cos i va ser violada diverses vegades.

“No passa un minut a Khayelitsha en què alguna noia o dona no estigui sent colpejada, maltractada o violada”, diu

“Les veritables heroïnes d’Àfrica”, diu Sefali, “són dones normals i corrents”.

Sefali. Sud-àfrica és el lloc on més casos de violació es donen al món, i la majoria dels delictes sexuals ocorren als barris pobres negres.

Una tia va rescatar Sefali, a qui de vegades li sembla un miracle que el seu malson hagi acabat. Actualment ajuda altres persones que estan tractant d’escapar del parany de la pobresa. Treballa amb Equal Education, un moviment de lluita que defensa la millora de les escoles d’àmbit nacional.

Mantenir les seves famílies. Les oficines d’Igualtat d’Educació es troben a Capital Drive a la plaça Washington, que sona com una adreça de luxe. De fet, l’edifici és al costat d’un terreny erm ple d’escombraries a Khayelitsha. La gent que hi treballa són gairebé totes dones, joves, activistes i segures d’elles mateixes, com Sefali. Documenten les miserables condicions de les escoles, munten biblioteques, recullen subvencions per als materials d’ensenyament, escriuen peticions als ministeris d’educació i organitzen marxes de protesta a la seu del Parlament.

“El govern ha fracassat estrepitosament en la política educativa. Però ja no estem disposades a acceptar aquesta situació”, diu Sefali, mentre es fica una pila de documents sota el braç i es dirigeix a Thembelihle High School, on treballa com a professora particular els dissabtes.

Davant d’un bar, s’hi veuen homes plantats amb els rostres encara vermells per l’alcohol de la nit anterior. Només de veure’ls, Sefali es posa malalta. “No es pot esperar molt dels homes”, diu. “beuen, es barallen i es queixen. La majoria són uns mandres i uns inútils”.

Igual que en moltes parts d’Àfrica, a Khayelitsha són principalment les dones les qui es desviuen per mantenir famílies nombroses. Venen blat de moro rostit a la vora de la carretera, recullen llenya i aigua i transporten llaunes i sacs de farina al cap. S’asseguren que les seves famílies tinguin aliments, crien els fills, tenen cura dels ancians i els malalts, reparen els sostres de metall de les barraques que tenen fuites i desenvolupen petits horts.

En molts casos, també serveixen com a esclaves fora de casa per poder pagar-se la matrícula de l’escola amb els seus miserables ingressos. Les dones dediquen el 90% dels seus ingressos a les seves famílies, en comparació del 30% o 40% per cent només que hi dediquen els homes.

L’estudiant i activista Sefali admira Lindiwe Mazibuko, una política sense pèls a la llengua. Un altre dels seus models per seguir és Mamphela Ramphele, metgessa, executiva de negocis i ex-activista antiapartheid que va formar un nou partit de l’oposició per desafiar l’inepte govern ANC. “Però les veritables heroïnes d’Àfrica”, diu Sefali, “són dones normals i corrents”.

Es refereix a dones que lluiten batalles des de diversos fronts i amb mitjans limitats: per l’autodeterminació sexual, per l’abolició dels drets de propietat patriarcals, per l’accés als préstecs d’inversió, per donar als seus fills una bona educació, per un sistema de salut decent, per una veu en la política i unes oportunitats de progrés professional.

Una dotzena d’estudiants, majoritàriament noies, estan esperant Sefali a l’Escola Thembelihle. Ella reparteix fitxes per a un examen de matemàtiques. Els exàmens finals estan a punt de començar i els estudiants de Sefali volen millorar les seves qualificacions per poder assistir a la universitat en el futur. Les noies estan assegudes en cadires trencades, l’aula té corrents d’aire, hi ha deixalles als cantons de l’habitació i l’aigua de la pluja goteja a través dels forats del sostre de plàstic. L’examen d’història cobrirà la lluita per la independència de Kenya, la guerra del Vietnam i l’aixecament de Soweto, que va ser dirigit per estudiants de secundària. S’està tranquil, a l’habitació, ja que els adolescents es concentren en el seu treball.

La lluita contra l’analfabetisme. “Ara ens estem posant al dia amb l’emancipació”, diu Sefali. “Volem treure a la força els homes del poder en els pròxims 20 anys”.

Però d’acord amb ONE, un influent grup activista, més de dos terços dels adults analfabets a l’Àfrica avui dia són dones, mentre que 12 milions de nenes a l’Àfrica subsahariana mai no han anat a l’escola.

Això es tradueix en la pèrdua d’enormes oportunitats de desenvolupament, ja que les limitades oportunitats d’educació i ocupació redueixen el creixement anual *per capita* en un 0,8 per cent. “Si s’hagués produït aquest creixement, les economies d’Àfrica s’haurien duplicat en els últims 30 anys”, conclou l’estudi.

“El futur d’Àfrica porta el gènere femení”, prediu l’organització, i ha assenyalat que és el moment per alliberar finalment el potencial latent de 430 milions de nenes i dones.

“En això treballem”, diu Pharie Sefali.

Bartholomäus Grill
©Der Spiegel
Traducció d’Alba Collado